

Tēzes virsraksts: Par laulātā tiesībām iegūt īpašumā domājamo daļu no nekustamā īpašuma, kas ir zemnieku saimniecības manta

Tēze Nr.1: Zemnieku saimniecības īpašnieka mantai ir īpašs statuss un tā nav pakļaujama sadalei tādā veidā, ka kādai citai personai tiktu atzītas īpašuma tiesības uz šo mantu (likuma „Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību” 3., 10.pants).

Tēze Nr.2: Zemes gabals, kas laulības laikā piešķirts vienam laulātajam pastāvīgā lietošanā tādas zemnieku saimniecības izveidošanai, kurā viņš ir vienīgais dibinātājs, ar mērķi izmantot šo zemes gabalu par zemnieku saimniecības galveno ražošanas līdzekli, bet vēlāk ticis izpirkts par privatizācijas sertifikātiem (tai skaitā arī par otra laulātā privatizācijas sertifikātiem) ir uzskatāms par pirmā laulātā „atsevišķi iegūtās mantas” objektu.

Apstākļi, ka šāda zemes gabala izpirkšanai izmantoti arī otra laulātā privatizācijas sertifikāti, nerada otra laulātā īpašuma tiesības uz to. Otrs laulātais var pretendēt uz to līdzekļu atlīdzināšanu, kurus viņš ieguldījis zemnieku saimniecības izveidošanā.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas

Senāta Civillietu departamenta

2011.gada 12.janvāra

S P R I E D U M S

Lietā Nr. SKC -14/2011

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts šādā sastāvā:

tiesas sēdes priekšsēdētājs senators referents V. Jonikāns

senatore S. Lodziņa

senators N. Salenieks,

piedaloties prasītājas pārstāvim D.A. un atbildētāja pārstāvei zvērinātai advokātei S. Gorbenko,

atklātā tiesas sēdē izskatīja civillietu sakarā ar atbildētāja T.B. pārstāves zvērinātas advokātes Sandras Gorbenko kasācijas sūdzību par Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2009.gada 26.maija spriedumu D.B. prasībā pret T.B. par laulāto kopīgās mantas sadali.

Aprakstošā daļa

[1] D.B. 2007.gada 5.jūlijā cēlusi tiesā prasību pret T.B., kurā, pamatojoties uz Civillikuma 89.panta otro daļu, 91.panta otro daļu, 177.pantu un 179.pantu, lūgusi:

- šķirt pušu 1979.gada 24.martā Ogres rajona civilstāvokļu aktu reģistrācijas nodaļā noslēgto laulību;

- piedzīt no T.B. uzturlīdzekļus pušu nepilngadīgā dēla T.B. uzturam Ls 75 mēnesī līdz brīdim, kad viņš pats varēs sevi apgādāt;

- atzīt D.B. kā laulātās īpašuma tiesības uz ½ domājamo daļu no nekustamā īpašuma „[...]” Ķeipenes pagastā, Ogres rajonā, kas sastāv no zemesgabala 15,7 ha platībā, kadastra Nr. 7456 006 0030, un uz tā esošajām ēkām - dzīvojamo māju, šķūni, kūti, attiecīgi grozot ierakstus zemesgrāmatas nodalījumā;

- atzīt D.B. kā laulātās īpašuma tiesības uz ½ domājamo daļu no nekustamā īpašuma „[...]” Ķeipenes pagastā, Ogres rajonā, kas sastāv no zemesgabala 5,7 ha platībā, kadastra Nr. 7456 006 0020, attiecīgi grozot ierakstus zemesgrāmatas nodalījumā.

Prasībā norādīts, ka abi nekustamie īpašumi iegādāti laulības laikā par kopīgiem līdzekļiem. Nekustamie īpašumi izveidoti uz pušu kopīgi nodibinātās zemnieku saimniecības „[...]” pamata.

[2] Ar Rīgas apgabaltiesas civillietu tiesas kolēģijas 2007.gada 5.novembra spriedumu šķirta pušu laulība, D.B. saglabāts laulības laikā iegūtais uzvārds, no T.B. par labu D.B. piedzīti uzturlīdzekļi dēla T.B. uzturam Ls 75 mēnesī, bet D.B. prasība daļā par īpašuma tiesību atzīšanu uz ½ domājamo daļu no nekustamā īpašuma „[...]” Ķeipenes pagastā, Ogres rajonā, kadastra Nr. 7456 006 0030 un Nr. 7456 006 0020, noraidīta.

[3] Prasītāja D.B. spriedumu pārsūdzējusi daļā par laulāto kopīgās mantas sadales noraidīšanu (tā apelācijas sūdzībā) un lūgusi sadalīt vienādās daļās visu zemnieku saimniecības „[...]” īpašumus, tajā skaitā kustamo un nekustamo mantu, un atzīt viņai īpašuma tiesības uz pusi no zemnieku saimniecības „[...]” mantas.

[4] Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta ar 2009.gada 26.maija spriedumu prasību daļā par laulāto kopīgās mantas sadali apmierinājusi. Tiesa atzinusi nekustamo īpašumu „[..]” Ķeipenes pagastā, Ogres rajonā, kadastra Nr. 7456 006 0030 un Nr. 7456 006 0020 par laulāto D.B. un T.B. laulības laikā iegūtu kopīgu mantu un atzinusi D.B. īpašuma tiesības uz ½ domājamo daļu no minētajiem īpašumiem, attiecīgi grozot zemesgrāmatu ierakstus. Tiesa nospriedusi arī piedzīt no T.B. par labu D.B. tiesāšanās izdevumus Ls 236,63, bet par labu valstij ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus Ls 1,38.

Tiesa spriedumu pamatojusi ar šādiem argumentiem:

[4.1] Ar pirmās instances tiesas spriedumu konstatēts un tas nav apstrīdēts, ka ēkas, kas atrodas uz zemes gabala 15,7 ha platībā, kadastra Nr. 7456 006 0030, uzceltas laulības laikā par abu laulāto līdzekļiem un ar abu laulāto līdzdalību. Līdz ar to atbilstoši Civillikuma 89.panta otrās daļas noteikumiem ir pieņemams, ka dzīvojamā māja ar palīgēkām pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās.

[4.2] No lietas materiāliem redzams, ka puses 1992.gadā kopīgi ir izveidojušas zemnieku saimniecību „[..]”. Atbildētāja iebildumi, ka prasītāja nekad nav bijusi zemnieku saimniecības īpašniece, ir pretrunā zemnieku saimniecības „[..]” reģistrācijas apliecībā norādītajam. Turklāt arī no Uzņēmumu reģistra izziņas redzams, ka kopš 1992.gada 12.augusta D.B. ir amatpersona ar tiesībām pārstāvēt zemnieku saimniecību atsevišķi.

[4.3] Strīdus zemes gabali atbildētājam piešķirti īpašumā par samaksu kā „[..]” māju zeme laulības laikā, līdz ar to zeme piešķirta zem laulāto kopīpašumā esošām ēkām un ir bijusi saistīta ar zemnieku saimniecību „[..]”, kuras izveidošanā ir piedalījusies arī prasītāja.

[4.4] Nav pamata neticēt prasītājas paskaidrojumiem, ka viņa ir rūpējusies par ģimeni, audzinājusi bērnus, uzturējusi mājas pavardu, piedalījusies zemnieku saimniecības „[..]” attīstībā, zemesgabalu apsaimniekošanā, nodrošinot atbildētājam iespēju brīvi darboties celtniecībā un meža apsaimniekošanā, ko apliecina pirmās instances tiesas sēdē noplatināto liecinieku liecības un lietas materiāli.

[4.5] Konkrētajā gadījumā nav nozīmes apstāklim, ka zemes privatizācijai nav tikuši izlietoti prasītājas privatizācijas sertifikāti, jo iepriekš minētie apstākļi un arī fakts, ka zemes iegūšanai īpašumā puses izlietojušas tajā laikā vēl nepilngadīgo bērnu privatizācijas sertifikātus, liecina par to, ka zeme ir iegādāta ģimenes kopīgām vajadzībām, abu laulāto kopīgās dzīvojamās mājas uzturēšanai un kopīgi izveidotās zemnieku saimniecības vajadzībām.

Turklāt likuma „Par privatizācijas sertifikātiem” 18.panta sešpadsmitās daļas noteikumi neizslēdz privatizācijas konta īpašnieka tiesības savus privatizācijas sertifikātus ieguldīt laulāto kopīgajā mantā, nolūkā iegādāties zemi ģimenes vajadzībām.

[4.6] Atzīstot, ka strīdus īpašumi pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās, ņemams vērā arī tas, ka neviena cita persona nav cēlusi prasību par savas daļas izprasīšanu atbilstoši ieguldījumam.

[4.7] Pirmās instances tiesa nav objektīvi izvērtējusi, vai T.B. neilgi pēc kopdzīves pārtraukšanas prasītājam iedotie Ls 5000, kas nesasniedz pat pusi no pašreizējās ēku kadastrālās vērtības, un kas pēc prasītājas teiktā daļēji ir bijusi uzturnauda, kompensē prasītājas daļu laulāto kopīgajā mantā.

[5] Kasācijas sūdzībā atbildētāja pārstāve lūgusi spriedumu atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai, norādot uz šādiem argumentiem:

[5.1] Tiesa nav ņēmusi vērā Civillikuma 91.panta 3.punktā un Civillikuma 89.panta trešajā daļā noteikto, jo no lietas materiāliem izriet, ka strīdus nekustamie īpašumi ir privatizēti par T.B. atsevišķo mantu – viņam piešķirtajiem privatizācijas sertifikātiem.

[5.2] Privatizācijas sertifikāti atzīstami par katra iedzīvotāja īpašumu, kuram nav nekāda sakara ar laulāto kopīgās mantas statusu. Trešo personu sertifikāti, kas papildus izmantoti privatizācijā, nekādi nevar ietekmēt pārējo sertifikātu statusu. Turklāt pušu bērnu sertifikāti izmantoti tikai viena zemes gabala (kadastra Nr. 7456 003 0020) privatizācijai.

[5.3] Tiesa nepamatoti piemērojusi likuma „Par privatizācijas sertifikātiem” 18.pantu, jo atbildētājs nekad nav atzinis, ka būtu ieguldījis savus personīgos sertifikātus laulāto kopīgajā mantā.

[5.4] Tiesa nepamatoti uzskatījusi, ka prasītāja bijusi zemnieku saimniecības īpašiece. Likuma „Par uzņēmējdarbību” 3.pants noteic, ka uzņēmējs var būt ģimene saskaņā ar ģimenes locekļu starpā noslēgtu līgumu. Pušu starpā nekad nav bijis noslēgts šāds līgums. Tāpat arī likuma „Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību” 7.pants noteic, ka gadījumā, ja individuālo uzņēmumu dibina uz ģimenes kopīpašuma bāzes, pilngadīgie ģimenes locekļi savā starpā noslēdz dibināšanas līgumu, kurā ir jābūt norādītiem visiem dibinātājiem.

Zemnieku saimniecības reģistrācijas apliecībā prasītāja kā īpašiece norādīta nezināmu iemeslu dēļ, kāda valsts darbinieka nepareizi izpildītas darbības dēļ. Uzņēmumu reģistra izziņā viennozīmīgi norādīts, ka zemnieku saimniecības vienīgais īpašnieks ir bijis T.B. Tiesa, atzīstot D.B. par zemnieku saimniecības īpašnieci, jo viņa Uzņēmumu reģistra izziņā norādīta kā

amatpersona ar paraksta tiesībām, pretēji Civilprocesa likuma 193.pantam nav norādījusi nevienu likuma normu, kas šādu secinājumu pamatotu.

[5.5] Nav pamatots tiesas secinājums, ka nekustamie īpašumi pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās, jo neviena cita persona nav cēlusi prasību par savu daļu izprasīšanu atbilstoši ieguldījumam. Likums neparedz kādam no vecākiem atzīt īpašuma tiesības uz mantu, kas iegūta par bērnu privatizācijas sertifikātiem. Šāds secinājums ir pretrunā arī likuma „Par privatizācijas sertifikātiem” 18.pantam, saskaņā ar kuru persona, sasniedzot pilngadību, var prasīt, lai tiktu atzītas tās tiesības uz atbilstošu privatizētā īpašuma domājamo daļu izmantoto privatizācijas sertifikātu apjomā, vai arī lai tiktu izmaksāta kompensācija naudā. Šāds tiesas spriedums ierobežo bērnu iespējas izmantot viņiem ar likumu piešķirtās tiesības.

[5.6] Tiesa ir pārkāpusi Civillikuma 89.pantā noteikto, ka katrs laulātais patur to mantu, ko viņš iegūst laulības laikā. Tiesas sēdē tika konstatēts, ka atbildētājs ir samaksājis prasītājam kompensāciju par ēkām, kas atrodas uz strīdus zemes gabala.

[5.7] Apmierinot prasību, tiesa vadījusies no tā, ka zemnieku saimniecība „[..]” ir laulāto kopīgā manta, taču šāds prasījums izvirzīts tikai apelācijas sūdzībā, kas ir pretēji Civilprocesa likuma 418.panta nosacījumiem, kas paredz, ka apelācijas sūdzībā nedrīkst ietvert jaunus prasījumus.

[6] Senāta sēdē atbildētāja pārstāve kasācijas sūdzību uzturēja un lūdza spriedumu atcelt.

Prasītājas pārstāvis kasācijas sūdzību neatzina, lūdza atstāt negrozītu apelācijas instances tiesas spriedumu.

Motīvu daļa

Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz personu, kas to pārsūdzējusi, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473.panta pirmā daļa, Senāts uzskata, ka apelācijas instances tiesas spriedums ir atceļams.

[7] Laulāto kopīgas mantas rašanās priekšnoteikumi noteikti Civillikuma 89.panta otrajā daļā, saskaņā ar kuru viss, ko laulības laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību, ir abu laulāto kopīga manta.

Lai mantu atzītu par laulāto kopīgu mantu, tiesai jākonstatē iepriekšminētajā tiesību normā noteiktie priekšnoteikumi – mantai jābūt iegādātai laulības laikā, iegūstot to abiem laulātajiem kopīgi, iegūstot vienam no laulātajiem, bet ar abu līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību.

Ņemot vērā apstākli, ka konkrētajā lietā ēkas ir uzbūvētas un strīdus zemes gabali iegūti (izpirkti) laulības laikā, tiesai strīda izšķiršanai bija nepieciešams noskaidrot šā nekustamā īpašuma tiesisko statusu, lai tādējādi pārliecinātos, vai tas ir iekļaujams laulāto kopīgās mantas sastāvā un vai uz to ir attiecināmas Civillikuma normas par laulāto kopīgās mantas sadali.

[8] Senāts atzīst, ka pamatjautājums, lai pārliecinātos par apelācijas instances tiesas sprieduma likumību un pamatotību, ir par prasītājas tiesībām iegūt īpašumā domājamo daļu no nekustamā īpašuma, kas ir zemnieku saimniecības manta.

Savā prasības pieteikumā ēkas un abus zemesgabalus prasītāja iekļāvusi laulāto kopīgajā mantā uz tā pamata, ka šie īpašumi vienkārši pieder otram laulātajam.

Senāts atzīst, ka, pierādot sava darba un līdzekļu ieguldījumu šo īpašumu iegādē, tas atbilstoši Civillikuma 89.panta otrajai daļai, ja tai ir tikai un vienīgi laulāto kopīgās mantas statuss, varētu radīt prasītājai tiesisku pamatu iegūt savā īpašumā atbilstošu domājamo daļu.

Taču jau iesniegtajā apelācijas sūdzībā prasītāja ir lūgusi tiesu sadalīt nevis laulāto kopīgo mantu, bet zemnieku saimniecības “[..]” īpašumu.

[9] Izskatot lietu, apelācijas instances tiesa ir konstatējusi, ka puses kopīgi izveidojušas zemnieku saimniecību “[..]” 15 ha kopplatībā un ka zemesgabali bijuši saistīti ar zemnieku saimniecību “[..]”, taču savos turpmākajos vērtējumos atzinusi, ka tā ir laulāto kopīga manta un pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās atbilstoši Civillikuma 89.panta otrajai daļai.

Senāts atzīst, ka tiesas secinājumi, kam ir būtiska nozīme strīda pareizā izšķiršanā, ir pretrunīgi un strīdā esošās mantas statusa kļūdaina noteikšana varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas, kas ir pamats tiesas sprieduma atcelšanai.

[10] No Uzņēmumu reģistra 2007.gada 19.oktobra izziņas izriet, ka Ogres rajona Ķeipenes pagasta „[..]” ir reģistrēta kā zemnieku saimniecība „[..]”. Kā vienīgais īpašnieks norādīts T.B. Viņš ir bijis vienīgais dalībnieks arī uz tās reģistrācijas brīdi- 1992.gada 12.augustu (lietas 64.lp.).

Atbilstoši likuma „Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību” I nodaļā ietvertajam likumā lietoto terminu skaidrojumam zemnieku saimniecība ir individuālais uzņēmums, kas ražo lauksaimniecības produkciju, izmantojot speciāli šim mērķim galveno ražošanas līdzekli- zemi.

Savukārt šā likuma 10.pants nosaka, ka individuālā (ģimenes) uzņēmuma, zemnieka un zvejnieka saimniecības mantu veido individuālā uzņēmuma, zemnieka vai zvejnieka saimniecības īpašnieka manta vai attiecīgi ģimenes kopīpašums, turklāt atbilstoši šā likuma 3.pantam zemnieka saimniecības īpašnieks atbild par sava uzņēmuma saistībām ar visu savu mantu.

[11] Senāts atzīst, ka no minētajām likuma „Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību” normām izriet tas, ka zemnieku saimniecības īpašnieka mantai ir noteikts īpašs statuss un tā nav pakļaujama sadalei tādā veidā, ka kādai citai personai tiktu atzītas īpašuma tiesības uz šo mantu. Minētais likums paredz tikai zemnieku saimniecības reorganizāciju un likvidāciju atbilstoši normatīvajiem aktiem.

[12] Līdzīgas atziņas ir izteiktas Senāta 2008.gada 23.janvāra spriedumā (*lieta SKC-50, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2008, TNA, Rīga, 2009, 656.lpp.*), kas kā judikatūra atbilstoši Civilprocesa likuma 5.panta sestajai daļai, tiesai bija jāņem vērā izšķirot konkrēto strīdu.

[13] Tiesību doktrīnā atzīts, ka zemes gabals, kas laulības laikā piešķirts vienam laulātajam pastāvīgā lietošanā tādas zemnieku saimniecības izveidošanai, kurā viņš ir vienīgais dibinātājs, ar mērķi izmantot šo zemes gabalu par zemnieku saimniecības galveno ražošanas līdzekli, bet vēlāk ticis izpirkts par privatizācijas sertifikātiem (tai skaitā arī par otra laulātā privatizācijas sertifikātiem) ir uzskatāms par pirmā laulātā „atsevišķi iegūtās mantas” objektu. Tas apstāklis, ka šāda zemes gabala izpirkšanai izmantoti arī otra laulātā privatizācijas sertifikāti, nerada otra laulātā īpašuma tiesības uz to. Tajā pašā laikā otrs laulātais var pretendēt uz to līdzekļu atlīdzināšanu, kurus viņš ieguldījis zemnieku saimniecības izveidošanā (*skat. Laulāto manta laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās. E. Kalniņš. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 69.lpp.*).

[14] Senāts uzskata, ka tiesas akcentētajam apstāklim, ka D.B. kopš 1992.gada 12.augusta ir zemnieku saimniecības amatpersona ar viņai piešķirtajām tiesībām pārstāvēt zemnieku saimniecību atsevišķi, nav tiesiskas nozīmes, jo ieņemamais amats vien nerada prasītājam zemnieku saimniecības īpašnieka tiesības.

Izskatot lietu atkārtoti tiesai jānoskaidro pretruna starp reģistrācijas dokumentā-Uzņēmumu reģistra 2007.gada 19.oktobra izziņā norādīto par T.B. kā vienīgo īpašnieku un vienīgo dibinātāju un 1992.gada 12.augustā izsniegtās reģistrācijas apliecības 1.punktā „Īpašnieka (saimnieka) un līdzīpašnieka (-u) vārds, tēva vārds, uzvārds” izdarītajiem ierakstiem: T.F. d. B. un D.V. m. B. (lietas 11.lp.).

[15] Senāts par pamatotu atzīst kasācijas sūdzības argumentu, kurā norādīts uz likuma „Par privatizācijas sertifikātiem” 18. panta nepamatotu piemērošanu. Tiesa, atsaucoties uz minētā panta sešpadsmito daļu, secinājusi, ka šīs normas noteikumi neizslēdz privatizācijas konta īpašnieka tiesības savus privatizācijas sertifikātus ieguldīt laulāto kopīgajā mantā, nolūkā iegādāties zemi ģimenes vajadzībām. Lai gan patiesībā šī norma nosaka tikai to, ka īpašuma tiesības uz privatizācijas sertifikātiem pieder personai, kuras kontā tie atrodas, tiesa nav paskaidrojusi, kā šī norma un tās interpretācija ir attiecināma uz konkrēto strīdu,- lietā nav pierādījumu, ka T.B. savus sertifikātus būtu ieguldījis tieši tiesas minētajam nolūkam.

[16] Iesniedzot kasācijas sūdzību, T.B. Augstākās tiesas depozīta kontā iemaksājis drošības naudu Ls 50, kas atbilstoši Civilprocesa likuma 458.panta otrajai daļai, atceļot spriedumu, ir atmaksājama.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 472., 474.panta 2.punktu, Senāts

n o s p r i e d a

Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2009.gada 26.maija spriedumu atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai tai pašai tiesai.

Atmaksāt T.B. iemaksāto drošības naudu Ls 50.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs	senators	<i>paraksts</i>	V. Jonikāns
	senatore	<i>paraksts</i>	S. Lodziņa
	senators	<i>paraksts</i>	N. Salenieks